

Kritik mot Polismyndigheten för hanteringen av ett handräckningsärende avseende en 15-åring

---

Beslutet i korthet: En socialnämnd hade begärt hjälp från Polismyndigheten (s.k. handräckning) med att återföra en 15-åring till ett behandlingshem. När 15-åringen den 10 och 11 maj 2017 kontaktade polisen och uppgav var han befann sig hänvisade Polismyndigheten honom att ta sig tillbaka till behandlingshemmet på egen hand. Den 19 maj 2017 kontaktade en person Polismyndigheten och berättade var 15-åringen befann sig. Polismyndigheten kunde då inte verkställa handräckningen på grund av resursbrist.

JO uttalar att omständigheterna ibland kan vara sådana att polisen av resursskäl tvingas att prioritera andra arbetsuppgifter före en begäran om handräckning. Ett handräckningsärende ska dock hanteras med förtur, och det är inte Polismyndighetens sak att ta ställning till behovet av en handräckning. JO uttalar vidare att det i princip inte finns något utrymme för Polismyndigheten att överlåta till den som är föremål för en begäran om handräckning att själv se till att han eller hon inställer sig vid t.ex. ett behandlingshem. Detta gäller i särskilt hög grad när handräckningen avser ett barn. JO är därför mycket kritisk till hur Polismyndigheten hanterade begäran om handräckning den 10 och 11 maj 2017.

JO konstaterar att det inte finns underlag för att uttala sig om Polismyndighetens prioriteringar den 19 maj 2017, men framhåller att myndigheten borde ha kontaktat socialnämnden som begärt handräckningen och upplyst om händelseutvecklingen. JO understryker även att en begäran om handräckning gäller till dess att uppdraget är verkställt eller det inte längre finns något behov av handräckning.

Anmälan

AA förde i en anmälan till JO fram klagomål mot Polismyndigheten för det sätt man hanterat handräckningen av hennes son på.

Sonen, BB, avvek den 10 maj 2017 från ett behandlingshem (ett s.k. HVB-hem) och tog sig till sin mormor. När han kom dit ville mormodern att han skulle kontakta polisen. BB ringde därför till polisen och uppgav att han var efterlyst och att han ville tillbaka till HVB-hemmet. Polisen svarade att BB kunde ta en buss. Den 19 maj 2017 blev AA kontaktad av en kvinna som uppgav att hennes son låtit BB bo hos dem i smyg. När kvinnan fick veta att BB var efterlyst kontaktade hon polisen. När AA talade med kvinnan igen fick hon veta att

polisen inte kommit dit på grund av resursbrist, trots att kvinnan ringt flera gånger. Det hade då gått mer än en vecka sedan BB avvek. När AA själv ringde till polisen fick även hon svaret att polisen inte hade resurser för att hämta BB. AA blev upprörd över beskedet och ifrågasatte polisens prioriteringar. I samband med det blev hon otrevligt bemött.

Utredning

Polismyndigheten (CC) yttrade sig över det som anförts i anmälan om polisens agerande och över polisens övriga åtgärder i ärendet. Inför yttrandet hade de befattningshavare som berörs av anmälan fått tillfälle att lämna synpunkter.

Polismyndigheten angav följande om bakgrunden.

Den 10 maj 2017 inkom en handräckningsbegäran från socialförvaltningen i [...] gällande BB. Av begäran framgår bl.a. att han antagligen är drogpåverkad och att han om han påträffas genast ska tillbaka till [det HVB-hem han vårdades vid]. Polisen biföll begäran och utfärdade en efterlysning den dagen. Samma kväll ringde BB till polisen och uppgav att han var efterlyst. Han befann sig då hemma hos sin mormor. Han ville ha hjälp med att komma tillbaka till HVB-hemmet. Operatören uppmanade honom att ta sig tillbaka via buss eller tåg och att ta kontakt med boendet.

Operatören som hade kontakt med BB på kvällen den 10 maj 2017 uppger i ett yttrande att hon drog ärendet för en inspektör vid regionledningscentralen (RLC). Mot bakgrund av att BB befann sig i säkerhet hos en släkting och själv önskade ta sig tillbaka till HVB-hemmet ansåg operatören och inspektören att BB själv kunde ta kontakt med hemmet under nästkommande dag för att lösa återtransporten.

RLC-befälet har uppgett att hon inte minns den specifika händelsen. Det är mycket vanligt att ungdomar som har rymt från behandlingshem eller liknande ringer och vill ha skjuts av polisen när de tröttnat och vill tillbaka till sina boenden. Hon kan tänka sig att hon i sin bedömning beaktade att BB frivilligt ville tillbaka till sitt boende och befann sig hos en släkting samt att han själv eller med släktingens hjälp kunde ta kontakt med boendet för transport tillbaka dit.

På förmiddagen den 11 maj 2017 inkom ytterligare en handräckningsbegäran gällande BB. Av begäran framgår bl.a. att han antagligen är drogpåverkad och eventuellt kan vara utagerande samt att han om han påträffas genast ska tillbaka till HVB-hemmet. Begäran bifölls samma dag som den kom in. Samma dag ringde BB:s mormor och meddelade att BB var hos henne. Operatören pratade även med BB själv som uppgav att han ville tillbaka till HVB-hemmet.

Operatören som pratade med BB och hans mormor den 11 maj 2017 har hänvisat till vad hon skrivit i händelserapporten. BB hade föregående dag fått besked från en annan operatör om att han själv kunde ta sig till behandlingshemmet via tåg eller liknande då han frivilligt ville tillbaka. Efter kontroll med RLC-befäl meddelade operatören att det fortfarande gällde.

RLC-befälet från den 11 maj 2017 har, på fråga, uppgett att han inte minns händelsen men sammanfattningsvis anser han att det handlar om prioriteringar mot bakgrund av hur bemanningen ser ut i yttre tjänst. I detta fall befann sig BB inomhus, hos sin mormor, och han ville frivilligt tillbaka till hemmet. Det ska inte prioriteras före händelser där det finns risk för personskador eller större egendomsskador. Det fanns ingen konkret fara för BB som befann sig i en trygg miljö samtidigt som sociala myndigheter och det aktuella hemmet visste var han befann sig.

På natten den 18 maj 2017 anträffade polisen två personer. En av dessa var BB. Av händelserapporten framgår att BB var efterlyst för omhändertagande men att han ”smet och sprang från platsen”.

Den 18 maj 2017 inkom en tredje begäran om handräckning. Av begäran framgår bl.a. att socialtjänsten varit i kontakt med BB:s pappa som berättade att sonen den 17 maj 2017 varit hemma hos sin mamma. Det angavs även att han antagligen var drogpåverkad, eventuellt kunde vara utagerande, var flyktbenägen och att det fanns en hög risk för suicid samt att han om han påträffades genast skulle tillbaka till boendet. Denna begäran bifölls samma dag av stationsbefälet. I samband med detta togs det även beslut om husrannsakan och BB efterlystes på nytt. [– –]

Enligt protokoll från husrannsakan genomfördes det en husrannsakan hos AA den 18 maj 2017. Patrullen mötte upp henne utanför bostaden. BB var inte i bostaden men kunde, enligt AA, finnas någonstans i [en närbelägen stad], oklart var då hon själv sa att hon inte haft kontakt med honom nyligen.

Den 19 maj 2017 runt 11-tiden på förmiddagen ringde en anmälare vars son haft en kompis hemma hos sig i smyg de senaste dagarna. Hon hade förstått att kompiserna var BB och att han var efterlyst. Anmälaren ringde igen vid 13-tiden samma dag och sa att han fortfarande var kvar och att hon inte ville att han skulle vara i hennes bostad. Hon fick besked om att det inte fanns några tillgängliga resurser vid det aktuella tillfället. BB lämnade bostaden under samtalet. Anmälaren fick information om att hon inte behövde släppa in honom igen.

Operatören som tog emot samtalet från anmälaren uppfattade ärendet som att det var BB som uppehöll sig i anmälares bostad och hade gjort det i smyg. Anmälaren uppgav att hon ville ha ut honom ur bostaden. Under tiden anmälaren ringde till polisen hann han avvika från adressen. Efter en stund återvände han dock. Där och då uppstod bråk mellan BB och anmälaren, varpå anmälaren ringde polisen igen och uppgav att hon inte orkade mer. Under samtalets gång, avvek BB återigen för att sedan inte återkomma. Alla beslut samt den information som gavs till anmälaren tog operatören i samråd med RLC-befälet.

Vid 15-tiden ringde [AA] och var upprörd för att polisen inte åkt ut och hämtat BB. Operatören förklarade för [AA] att det saknades resurser just då.

Operatören som pratade med [AA] uppgav att han kommer ihåg samtalet med AA eftersom hon var arg för att polisen inte hämtat hennes son som var efterlyst. BB hade befunnit sig hos en kompis dit polisen skulle åka och hämta honom. Han vill minnas att det var väldigt många högprioriterade ärenden den dagen och ont om resurser. Operatören försökte på ett sakligt och korrekt sätt att förklara att polisen inte haft resurser att åka till platsen utan varit tvungen att prioritera andra jobb.

Den 13 juni 2017 inkom en återkallelse av handräckningsbegäran från socialjouren [...].

Polismyndigheten redovisade upplysningar från DD, sektionschef vid RLC Mitt, som sammanfattningsvis uppgett följande.

Vid bedömningen av när polisens resurser ska användas vid handräckning krävs att hänsyn tas till flera faktorer. En handräckning måste ställas mot befintliga resurser och övriga pågående ärenden. För att kunna avgöra hur en handräckning ska prioriteras måste man bl.a. överväga om personen är rymningsbenägen så att polisens s.k. våldsmonopol behövs, om personen befinner sig i en skadlig miljö eller det finns någon annan överhängande risk för personens hälsa.

I det aktuella fallet hade BB själv tagit kontakt med polisen och uppgett att han frivilligt ville tillbaka till HVB-hemmet. Han befann sig hemma hos sin mormor. Med andra ord så var han varken rymningsbenägen eller vistades i någon farlig miljö. Ställt i förhållande till andra polisiära uppdrag så prioriterades detta ärende lägre. Operatören uppmanade BB att ta kontakt med HVB-hemmet för att på så sätt ordna med transport till boendet. Om BB hade befunnit sig i en farlig miljö eller varit våldsam så hade prioriteringen blivit en annan.

Polismyndigheten redogjorde för rutinen för hantering av en handräckningsbegäran i det aktuella polisområdet enligt följande.

RLC styr samtliga resurser i ingripandeverksamheten i [polisområdet.]

Enligt uppgift från dåvarande stf. sektionschef vid RLC, EE, ansvarar RLC för handräckningar som ska utföras i närtid (inom fyra timmar). Stationsbefälet samråder normalt med vakthavande befäl/RLC-befäl angående bedömningen av huruvida det är en sådan handräckning. Beslutsmandat ligger rent formellt hos vakthavande befäl. Om det är en akut handräckning som RLC övertar ansvaret för upprättas en händelserapport, oftast med prioritetsgrad tre. Händelserapporten kommer upp på operatörsskärmarna och RLC-befälens skärmar och ska sedan åtgärdas i den mån det inte finns ärenden med prioritet ett eller två. Utöver den prioriteringen tillkommer praktiska bedömningar i form av geografiska och planeringsmässiga förutsättningar.

Om begäran inte bedöms vara akut skickas den vidare till lokalpolisområdet där den aktuella personen befinner sig, eller befaras befinna sig. Det är lokalpolisområdet som därefter äger ärendet. Kansliet på det aktuella lokalpolisområdet tar hand om handräckningen och skickar ut den till gruppchefer och personal i ingripandeverksamheten som ska jobba med handräckningen.

Polismyndigheten redovisade följande bedömning.

I det nu aktuella fallet hade socialförvaltningen begärt Polismyndighetens biträde för att återföra BB till [ett HVB-hem]. Socialförvaltningen hade bedömt att han genast behövde komma tillbaka till HVB-hemmet när det blivit känt var han befann sig. Redan när Polismyndigheten hade beviljat den första handräckningsbegäran var myndigheten skyldig att försöka utföra uppdraget antingen tills [BB] återvänt till behandlingshemmet eller begäran återkallats.

Varken den 10 eller 11 maj 2017 ansåg polisen att läget vara så akut för BB att hjälp lämnades. De berörda befattningshavarna grundade detta på att han då befann sig hos en släkting, att han inte var aggressiv och att han självmant ville tillbaka till HVB-hemmet. Under sådana förhållanden hade polisen i och för sig kunnat kontakta socialförvaltningen för att diskutera eventuella frågetecken gällande behovet av handräckning eller dess genomförande. Det hade då också varit möjligt att ta upp frågan om en omprövning av handräckningsbegäran. Någon sådan kontakt togs emellertid aldrig. Polismyndigheten var då skyldig att lämna sitt biträde och det utan onödigt dröjsmål. Myndigheten anser vidare att det får anses tveksamt att hänvisa en 15-årig pojke med drogproblem till allmänna kommunikationer.

Polisen agerade direkt på den handräckningsbegäran som kom in den 18 maj 2017. Polisen letade då efter BB på den adress som socialförvaltningen uppgav att han skulle befinna sig på, hans mammas adress, dock utan resultat. Polismyndigheten har ingen anledning att ifrågasätta polisens agerande i denna del.

Den 19 maj 2017 ringde en anmälare till polisen och uppgav att BB befann sig i hennes hem. BB avvek dock under samtalet. Polisen bedömde att det just då inte fanns resurser för att verkställa handräckningen. Med hänsyn till BB:s ålder och drogproblem samt de nytillkomna uppgifterna om att han var flyktbenägen och att det fanns en hög risk för suicid anser Polismyndigheten emellertid att ärendet borde ha prioriterats högre.

Även om Polismyndigheten förstås har full förståelse för det ansträngda arbetsläget och att prioriteringar behöver göras anser myndigheten att det är olyckligt att polisens agerande medförde att BB:s återkomst till HVB-hemmet fördröjdes, särskilt som fördröjningen innebar en risk för att han skulle komma till skada.

Rättsliga utgångspunkter

Polismyndigheten ska på begäran av socialnämnden lämna hjälp för att genomföra beslut om vård eller omhändertagande enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. En sådan begäran får göras endast om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att de särskilda befogenheter som anges i 10 och 10 a §§ polislagen behöver tillgripas, eller det annars finns synnerliga skäl. (Se 43 § första stycket 2 och andra stycket lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga.) När polisen lämnar en annan myndighet hjälp av detta slag brukar det kallas för handräckning.

Hjälp från polisen ska bara begäras när det finns goda skäl att anta att polisens särskilda befogenheter enligt polislagen behövs. Det är den begärande myndigheten som gör bedömningen av om det finns förutsättningar att begära hjälp. Begäran om hjälp kan t.ex. göras om det finns någon särskild omständighet som ger anledning att befara att den unge eller hans eller hennes föräldrar kommer att sätta sig till motvärn eller om han eller hon uttalat hot i samband med tidigare ingripanden. Polismyndigheten ska enbart pröva om de formella förutsättningarna för handräckning är uppfyllda, t.ex. att uppdragsgivaren är behörig och att begäran har stöd i lag. En handräckning kan i princip inte nekas med hänvisning till resursbrist eller liknande. En polis har typiskt sett inte den kunskap som kan antas krävas för att t.ex. överpröva en läkares beslut om en person på grund av sitt sjukdomstillstånd kan befaras bli särskilt våldsamt. Det betyder också att en handräckning inte kan avslutas och lämnas åter till den beställande myndigheten om personen som ska transporteras är lugn och medverkar frivilligt när polisen ska påbörja transporten. (Se prop. 2016/17:57 s. 45, 74 f. och 77).

Om polismyndigheten anser att behovet eller lämpligheten av den begärda åtgärden kan ifrågasättas, är det lämpligt att den myndighet som har gjort framställningen uppmärksammas på detta så att frågan kan tas upp till omprövning där (se JO 1981/82 s. 172, särskilt s. 183, JO:s beslut den 8 februari 2010, dnr 3134-2009, och JO:s beslut den 3 april 2014, dnr 1537-2013).

JO har i tidigare beslut framhållit att ett handräckningsuppdrag ska behandlas med förtur och att det är Polismyndigheten som ansvarar för att en handräckning kan genomföras utan onödigt dröjsmål (se JO:s beslut den 28 november 2003, dnr 1079-2002, och den 2 september 2016, dnr 3687-2015).

Bedömning

Socialnämnden har i tre framställningar begärt Polismyndighetens hjälp att återföra BB till det HVB-hem han avvikit från. Av den begäran som kom in den 10 maj 2017 framgick att BB antagligen var drogpåverkad. Enligt den begäran som kom in den 11 maj 2017 var BB antagligen drogpåverkad och eventuellt utagerande. I begäran som kom in den 18 maj 2017 angavs att BB antagligen var drogpåverkad, flyktbenägen, eventuellt utagerande och att det fanns en hög självmordsrisk. I samtliga tre framställningar angavs det att BB skulle föras tillbaka till HVB-hemmet genast om han påträffades.

Den 10 och 11 maj 2017 kontaktade BB polisen och uppgav att han befann sig hos sin mormor och att han ville återvända till HVB-hemmet. De ansvariga tjänstemännen vidtog dock ingen annan åtgärd än att hänvisa honom till allmänna kommunikationer. Som skäl för detta har de i huvudsak uppgett att BB ville tillbaka till HVB-hemmet och att han befann sig hos en nära anhörig. I samband med att den tredje handräckningsbegäran kom in den 18 maj 2017 fick polisen information om att BB kunde befinna sig hos AA. Den ansvariga tjänstemannen beslutade då om en husrannsakan för att försöka hitta BB, och han efterlystes på nytt. Husrannsakan genomfördes samma dag, men utan resultat. Den 19 maj 2017 kontaktade en person polisen och berättade att BB befann sig hemma hos henne. De ansvariga tjänstemännen vidtog dock inte någon annan åtgärd än att informera den som ringde att det inte fanns några tillgängliga resurser vid tillfället och att personen inte behövde släppa in BB om han återvände. Som skäl för det har de uppgett att det vid det tillfället fanns begränsade resurser och flera andra högprioriterade uppdrag. Enligt vad som framgår av utredningen övervägde de berörda tjänstemännen inte vid något av dessa tillfällen att ta kontakt med socialnämnden.

Även om det inte är Polismyndighetens sak att ta ställning till behovet av en handräckning är omständigheterna ibland sådana att polisen av resursskäl tvingas att prioritera andra arbetsuppgifter före en begäran om handräckning. Ett handräckningsärende ska emellertid hanteras med förtur (se JO:s beslut den 28 november 2003, dnr 1079-2002, och den 2 september 2016, dnr 3687-2015). Detta gäller oavsett om Polismyndigheten i det enskilda fallet gör bedömningen att begäran om handräckning är akut eller inte.

När det gäller Polismyndighetens överväganden den 10 och 11 maj 2017 har man inte gjort gällande att de grundade sig på att det fanns andra mer prioriterade arbetsuppgifter att utföra än socialnämndens framställningar om handräckning. Det har i stället varit fråga om enskilda tjänstemäns bedömningar av om det överhuvudtaget fanns behov av handräckning utifrån de aktuella

omständigheterna, dvs. sådana bedömningar som Polismyndigheten inte ska göra. När det gäller övervägandena den 19 maj 2017 framgår det inte av utredningen vilka andra uppdrag som Polismyndigheten var tvungen att prioritera i stället för handräckningen. Jag har därför inte underlag att uttala mig närmare om de bedömningar som gjordes då. Jag kan dock konstatera att det mot bakgrund av de uppgifter om BB som kommit fram den 18 maj 2017 måste ha stått klart att det var mycket angeläget att BB så snart som möjligt kunde föras tillbaka till behandlingshemmet.

Även om jag bortser från att Polismyndigheten enbart kan göra en formell prövning av en begäran om handräckning framstår myndighetens hantering av handräckningen den 10 och 11 maj 2017 som mycket anmärkningsvärd. En begäran om handräckning aktualiseras typiskt sett i sådana situationer där den enskilde på grund av t.ex. sin livsföring eller sitt hälsotillstånd inte har förmåga att ta hand om sig själv och inte medverkar frivilligt till de åtgärder som myndigheterna anser är nödvändiga. Mot den bakgrunden finns det enligt min mening i princip inte något utrymme för Polismyndigheten att överlåta till den som är föremål för en begäran om handräckning att själv se till att han eller hon inställer sig vid t.ex. ett behandlingshem. Detta gäller i särskilt hög grad när handräckningen avser ett barn och oavsett om han eller hon säger sig vara beredd att frivilligt inställa sig på platsen. Jag vill dock inte utesluta att det i vissa undantagsfall när det gäller vuxna personer skulle kunna vara godtagbart att väcka frågan om den enskilde själv kan inställa sig vid eller återvända till en vårdinrättning, om polisen inte har resurser att genomföra handräckningen utan dröjsmål. Det bör emellertid aldrig ske utan en kontakt och avstämning med socialnämnden. Det är nämligen socialnämnden som, även sedan handräckning har begärts, har det övergripande ansvaret för att åtgärderna genomförs på ett lämpligt sätt (se JO 1999/2000 s. 270, dnr 868-1998).

Som jag anført ovan har jag inte underlag att uttala mig om de prioriteringar som polisen gjorde den 19 maj 2017. Vid detta tillfälle stod det emellertid klart för polisen var BB befann sig. Även om polisen bedömde att det inte fanns resurser att verkställa handräckningen anser jag att det hade varit lämpligt att underrätta socialnämnden om händelseutvecklingen och att polisen saknade resurser. En sådan kontakt hade inte bara varit av intresse för socialnämnden utan förmodligen också gett polisen anledning att prioritera handräckningsärendet högre än man gjorde.

Sammanfattningsvis är jag mycket kritisk till hur Polismyndigheten hanterade framställningarna om handräckning den 10 och 11 maj 2017. Att Polismyndigheten lät bli att utföra handräckningarna har medfört att BB:s återkomst till HVB-hemmet fördröjdes. Fördröjningen har inneburit en risk för att BB:s problem förvärrades, vilket självfallet är allvarligt.

Det som kommit fram om hur Polismyndigheten har agerat med anledning av begäran om handräckning den 18 maj 2017 ger inte underlag för någon kritik

från min sida. Som jag nyss konstaterat hade det dock varit lämpligt om socialnämnden hade underrättats om händelseutvecklingen och polisens brist på resurser den 19 maj 2017. Av utredningen framgår inte vilka åtgärder Polismyndigheten vidtagit för att verkställa handräckningen efter den 19 maj 2017. Jag kan därför inte uttala mig om hur handräckningen hanterades då. Jag vill dock understryka att en begäran om handräckning gäller till dess att Polismyndigheten verkställt uppdraget eller socialnämnden meddelat att det inte längre finns något behov av handräckning.

När det gäller det som förekom i samband med AA:s telefonsamtal till regionledningscentralen den 19 maj 2017 står ord mot ord. Jag har därför inte heller underlag för att rikta någon kritik mot Polismyndigheten med anledning av AA:s uppgifter i den delen.

Avslutningsvis noterar jag att de uppgifter som lämnats av de berörda tjänstemännen ger bilden av att det finns en uppfattning på den aktuella regionledningscentralen att Polismyndigheten kan göra en egen bedömning av om en begäran om handräckning från socialnämnden ska verkställas eller inte. Vidare verkar man inte känna till möjligheten att kontakta den som begärt handräckning för att diskutera behovet av åtgärden. De handlingsalternativ polisen har när det gäller en begäran om handräckning och att det är fråga om ärenden som ska prioriteras har påpekats av JO i ett flertal beslut och behandlats i ett flertal lagstiftningsärenden. Enligt vad som kommit fram i ärendet framstår det som att de begångna felen i huvudsak har sin grund i bristande rutiner och en okunskap om gällande regler. Med hänsyn till detta förutsätter jag att Polismyndigheten vidtar åtgärder med anledning av det inträffade för att se till att handräckningsärenden fortsättningsvis hanteras på ett korrekt sätt.

Ärendet avslutas.